

7.

Crni (planinski) dažddevnjak - *Salamandra* *atra*

Boria Vitas

Foto: Dalibor Jirkal

Crni daždevnjak je mala životinja umjereno robusne građe s vidljivo naboranim („rebrastim“) leđima i uočljivim paratoidnim žlijezdama na glavi. Iako obojenje može varirati od crne do smeđe, uglavnom su posve crni pa se rijetko mogu zamijeniti s nekom drugom vrstom. Paratoidne žlijezde na glavi, ali i žlijezde duž leđne strane luče otrovan sekret mliječno bijele boje koji mu služi za obranu od ionako rijetkih predatora. Crni daždevnjak potpuno je kopnena vrsta daždevnjaka što znači da mu niti jedan dio životnog ciklusa nije vezan uz vodena staništa. Ujedno je jedini živorodni daždevnjak, što znači da ženka ove vrste rađa žive mlade. Parenje između dvije jedinke odvija se na kopnu u ljetnim mjesecima, a nakon oplodnje jedna do dvije ličinke razvijaju se u ženki dvije do tri godine, ovisno o nadmorskoj visini i klimatskim uvjetima. Tijekom zimskih mjeseci crni daždevnjak hibernira (zimsko mirovanje) i to oko 6 mjeseci na 900 m.n.v., a na 2000 m.n.v. čak i do 8 mjeseci. Kao i ostali vodozemci hrani se puževima, kukcima i gujavicama. Životni vijek ove životinje može biti preko 11, odnosno 15 godina u prirodi.

Kao što i samo ime kaže planinski daždevnjak (sinonim) dolazi u planinskim regijama, na visinama od 400 – 3000 metara nadmorske visine, češće na nadmorskoj visini od 800 do 2000 m gdje može biti i vrlo brojna. Moguće ga je vidjeti u šumama, ali i na planinskim livadama iznad granice šume. Aktivan je uglavnom

noću. Vrlo je teritorijalan te se ne udaljava previše od svojeg skloništa. Preko dana uglavnom se skriva na zasjenjenim mjestima u rupama u tlu ili stijenama, ispod kamena ili lišća, u korijenu drveća, a na otvoreno izlazi najčešće poslije kiše ili tijekom promjenljivog vremena jer mu vlažnost odgovara. Nije rijetkost naći ga i u jamama kao što ga redovito pronalaze speleolozi na speleološkim kampovima na Šverdi. Koliko je područje Šverde značajno i važno za očuvanje ugroženih vrsta i stanišnih tipova čak na razini Europske unije vidljivo je i u tome što je cijelo područje obuhvaćeno ekološkom mrežom - Natura 2000.

U Hrvatskoj su zabilježene male populacije crnog daždevnjaka na Žumberku, Čičariji, Učkoj i Gorskom kotaru (Risnjak, Bijele i Samarske stijene, Kapela) pa je svaki podatak o nalazu ove vrste vrijedan jer doprinosi boljem poznavanju biologije vrste, zaštiti i očuvanju. Upravo zbog malobrojnih podataka u Crvenoj knjizi vodozemaca i gmazova Hrvatske (Jelić et al., 2015) dodijeljena mu je nacionalna kategorija ugroženosti: vrsta s nedovoljno podataka (DD). Prava rasprostranjenost ove vrste u Hrvatskoj se još treba istražiti.

U Europi, prema Crvenoj knjizi (Jelić et al., 2015), crni daždevnjak obitava na Alpama i planinskim područjima Švicarske, jugoistočne Francuske, Austrije, južne Njemačke, sjeverne Italije, sjeverozapadne Slovenije i Hrvatske. Izolirane populacije žive još u Bosni i Her-

||| Mladi primjerak crnog daždevnjaka | Foto: Maja Devčić

cegovini te na području istočne Crne Gore, sjeveru Albanije te zapadnog Kosova što je ujedno najjužnije nalazište.

U Hrvatskoj se crni daždevnjak smatra endemskom i reliktnom vrstom vodozemca, a zaštita vrste provodi se kroz očuvanje staništa na području rasprostranjenosti. Nema dvojbe da ih sam način života čini poprilično posebnom ali i jako osjetljivom životinjicom. Naime, vlažna staništa poput planinskih šuma od iznimne su važnosti za opstanak ove vrste jer se njezino disanje odvija isključivo preko kože i ždrijela, a kako bi ono bilo uspješno, koža mora biti vlažna. Osim uništavanja prirodnog staništa ostale moguće prijetnje crnom daždevnjaku svakako su intenzifikacija i širenje poljoprivrede (u nižim predjelima), smrtnost na prometnicama i negativni učinci onečišćenja zraka, zakiseljavanja kiše i tla, bolesti i infekcije (npr. kožnim gljivicama).

S obzirom na to da je crni daždevnjak u Hrvatskoj prema Zakonu o zaštiti prirode (NN 80/13, 15/18) strogo zaštićena vrsta, zabranjeno je bilo kakvo uznemiravanje vrste kao i uklanjanje iz njenog prirodnog sta-

ništa. Osim Zakona o zaštiti prirode crnog daždevnjaka od neprimjerenih radnji štiti i Bernska konvencija odnosno Konvencija o zaštiti europskih divljih vrsta i prirodnih staništa gdje se također navodi kao strogo zaštićena životinjska vrsta, a nalazi se i na Dodatku IV Direktive o zaštiti prirodnih staništa i divlje faune i flore EU (Jelić et al., 2015).

Još malo o Naturi 2000 i Šverdi:

Prema podacima sa Bioportala (2018) područje istraživane Šverde značajno je i po tome što je obuhvaćeno NATURA 2000 - ekološkom mrežom sastavljenom od područja važnih za očuvanje ugroženih vrsta i stanišnih tipova Europske unije. Cilj ove ekološke mreže je očuvati ili ponovno uspostaviti povoljno stanje više od tisuću ugroženih i rijetkih vrsta te oko 230 prirodnih i poluprirodnih stanišnih tipova u Europskoj uniji. Dosad je u ekološku mrežu uključeno oko 27.500 područja na gotovo 20% teritorija EU, što je čini najvećim sustavom očuvanih područja u svijetu (HAOP, 2018).

Medved i paler

(Povedal Tone Mavar Oštarov 1928. leta)

Nejde nekad da j' neki Bukva Mavrov bil sam va gore.

Jedanput v noći mu j' mulac bokal, pak je bilo trebe lišto va njega nosit bokanje. Siromah Bukva je vapol: „Je ki kade božji živ?“ Mulac će mi zgoret za sen fundamentun, ako mi Bog ne smiluje i ako mi ne pomore ki božji stvor!“

Tamo blizu je bil brlog i va ten brloge j' živel jedan stari medvedina. Već puti j' pricuntal pred kolibu, kad su jali, aš se j' već navadil, kad je kuhar zval. Dali su mu kus palenti, pak je šal ča.

Ta medvedina j' čul, kad je Bukva vapol i pritekal je. Na zadnjih nogah je hodil, a s prvemi j' grabil bokanje i nosil va mulac kodabi čovek.

Tako j' Bukva brzo mulca fermal i zaprl. Da ni bilo medveda, mulac da bi bil posensega zgorel, pak bi Bukve brižnemu bila propala sa muka i vas strošak.

Kad su mulca uredili Bukva da j' rekal: „Hvala, mede, Bog ti daj lepo zdravje. Sad hod s manun.“

Mede j' tapal posnažne š njin h kolibe. Bukva mu j' dal po užance kus palenti. Medvedina j' pojal, pak je silu kuntento mrmjuć cuntal ča. Zato paleri deju: „Medveda se ne sme ubit. On je gorski čuvar, paleron je prijatel.“ Nijedan ne pameti i ne poveda, da j' kade kemu paleru medved ča naudil.

Jardas I.: 1957: Kastavština - Građa o narodnom životu i običajima u kastavskom govoru, str. 345.

||| Crni daždevnjak | Foto: Martina Borovec